

Лідер. Еліта. Суспільство

Leader. Elite. Society

УДК 159.9:61

doi: 10.20998/2616-3241.2019.1.09

Ірина Єршова-Бабенко

доктор філософських наук, професор, професор кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет; Одеса, Україна
E-mail: chokaiv@gmail.com

МАКРОМОДЕЛЬ «ЛІДЕР-СУСПІЛЬСТВО-ПРИРОДА» І МЕХАНІЗМИ ПОВЕДІНКИ СЕРЕДОВИЩ/СИСТЕМ РІЗНОГО КЛАСУ В АСПЕКТІ ПРИНЦИПУ «ЦІЛЕ У ЦІЛОМУ» (ПІДСТАВИ ПСИХОСИНЕРГЕТИКИ)

***Анотація:** Стверджується, що макросистема/-середовище «лідер-суспільство-природа» повинна забезпечувати психічну, соціальну, культурну, пізнавальну безпеку для людини як макрорівень людиномірності за рахунок урахування параметру людиномірності/психомірності в макрорежимі і переведення його у рівень керуючого параметру. Ступінь адекватності/неадекватності або узгодженості/неузгодженості середовищ стає критерієм оцінки критичної різниці/критичного порога адекватності, а отже, безпеки дій лідера щодо людини, її системи психічної реальності, суспільства.*

***Ключові слова:** психосинергетичний підхід, безпека дій лідера, концептуальна модель «ціле в цілому», середовища/системи різного класу, людиномірність, психомірність.*

Iryna Yershova-Babenko

Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Art Studies and Humanities, International Humanitarian University; Odesa, Ukraine
E-mail: chokaiv@gmail.com

MACROMODEL “LEADER–SOCIETY–NATURE” AND MECHANISMS OF BEHAVIOR OF ENVIRONMENTS/SYSTEMS OF A DIFFERENT CLASS IN THE ASPECT OF THE “WHOLE IN WHOLE” PRINCIPLE (FOUNDATIONS OF PSYCHOSYNERGETICS)

***Abstract:** It is argued that the “leader-society-nature” macrosystem/macroenvironment should provide mental, social, cultural, and cognitive security for a person as a macro level of human-dimensionality by taking into account the parameter of human-dimensionality / psycho-dimensionality in macro mode and transfer it to the control parameter level. The degree of adequacy / inadequacy or coordination / disagreement of the environments becomes a criterion for assessing the critical difference / critical threshold of adequacy and, therefore, the safety of the leader’s actions in relation to a person, his system of mental reality, society.*

***Key words:** psychosynergetic approach, safety of the leader’s actions, conceptual model of “a whole in a whole”, environments/systems of a different class, human-dimensionality, psycho-dimensionality.*

© Ірина Єршова-Бабенко, 2019

Iryna Yershova-Babenko

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Macromodel “leader–society–nature” and mechanisms environments/systems` s a different class of behavior in the aspect the “The Whole in The Whole” principle`s (foundations of psychosynergetics)”

Problem setting. *Methodological problem – 1) the contradiction between the class of environments/systems included in the macro model “leader (elite) – society (society, culture) – nature” [personality – society – nature (P-S-N)], mechanisms and type of their behavior in the aspect of nonhuman-dimensionality; 2) the inadequacy of the traditional model “part-whole” human as a whole/integrity, which corresponds to the conceptual macro model “whole-in-whole/the whole”.*

Our idea is to proceed from the principle “whole-in-whole/the whole” (the basis of psychosynergetics) as a conceptual basis for the relations of environments/systems of different classes – open and closed, linear and nonlinear, organized and such that are organized themselves, natural and artificial, human-dimensional and nonhuman-dimensional, focusing on the effect of nonhuman-dimensionality [2005; 2015].

The behavior of the environments that make up the named macro model (P-S-N), by definition, is characterized by the possibility of a critical difference phenomenon (critical threshold), which leads to the predominance of destructive processes over construction (in the case of “no return”).

Marked view of the problem entails the need for radically different training of leaders (elite), adequate described above, including in the aspect of mastering a nonlinear style of thinking, which corresponds to the postclassical convergent knowledge, methodology, worldview, skills, strategies and competences, which allow you to change their activities in the above aspect, bringing it closer to psychoenergetic strategies.

Recent research and publications analysis. *The human and his system of psychic reality are by definition open non-linear*

environments/systems, which organized themselves, or human-dimensional/psycho-dimensional, which are characterized by extreme nervous condition. One of the ways of regulation of behavior human-dimensional/psycho-dimensional environment was not chosen the path of quantitative increasing / decreasing of external influence and the path based on the position of I.Prigogine's about creating and strengthening the appropriate non-equilibrium conditions – psychoenergetic interpretation of non-equilibrium phase transition a new type of [2015].

Moreover, in fact, in the real world nonlinear are almost all natural environments, systems, with few exceptions.

Paper objective. *Way to solve the problem:*

The conceptual model (philosophical category) “whole-in-whole/the whole” and its variants, including the complexity (“complex-in-complex/ the complex”), nonlinearity, self-organization, disequilibrium, environmentalism; this model assumes that the allocated macro integrity, which consists of and expresses their relationship (relations of integers in the middle of a macro integer) – new holistic, and it allows you to combine different self-organizing complexity, to identify the mechanisms of occurrence in these coherent interactions. The “whole-in-whole” model does not provide for a rigid fixed hierarchy both in the middle of the whole and outside.

There is a qualitative difference in the mechanism and type (dynamics, character of dynamics) behavior environments/systems (isolated and described in postclassic) that are included in macromodel [P-S-N] by the nonhuman-dimensionality degree.

The result of relations between integers, which are allocated and described in synergy – “unaccounted subject/product”.

Paper main body. In real life, these types of environments/systems are connected in macromodels. In our opinion, their ambiguous behavior is faced by the modern leader, without knowing it.

If the actions of the leader focused on human-dimensionality, including human-dimensional values, these actions (with the position of psychoenergetic) should be adequate to this class of environments/systems, their specificity, and carried out by creating appropriate non-equilibrium conditions, the organization of a new type of non-equilibrium phase transition. If his actions are focused on the preservation of social structures, organizations/institutions, the state as a structure, their stable organization and order, that is, structures that by definition belong to the linear open-closed systems, such actions of the leader fall into the category of nonhuman-dimensional.

Normally these unsuitable varieties of accented leader actions should be harmonious, coherent and convergent, to the macro environment continued to change in a safe mode/direction. A person in the conditions of organization as contradictory to his "primary" self-organization, emotionality, analogous sensations, becomes like a battery that accumulates unused emotions (in computer forms of communication, they are usually not used sufficiently, there is a shortage of natural dialogue, communication, including bodily). At one moment begins self-destruction of human himself, because he "explodes" from the accumulated emotions. Or self-destruction turns on as a result of restraining emotions, because communication with the answering machine, for example, does not provide for the exchange of emotions in the mode of natural dialogue or communication.

The proposed idea for the need of effective leader formation in the broad sense, taking into account the degree of adequacy of actions and methodological differences in models, principles and mechanisms of behavior of environments/systems of different

subclasses of methodological and human/non-human-dimensional criteria.

In the aspect of this article – the macromodel "personality of the leader – society – nature" (P-S-N) and within the framework of psychosynergetic methodology degree of adequacy or coordination/disagreement becomes a criterion for assessing the critical difference between the critical threshold of inadequacy/inconsistency, and, accordingly, the safety of the leader's actions in relation to the person, its system of mental reality (SMR), society.

Conclusions of their search. During the transition to the methodology of psychoenergetic, the conceptual model "whole-in-whole/the whole" (environment-in-environment/the environment", etc. options: integrity, nonlinearity, complexity) and designed on the basis of their technology, including research and education of the convergent type, in the post-non-classical study of the leader actions(the elite) in the aspect of the macro model P-S-N, we expect to get:

The ability to get rid of the critical threshold/critical differences in the inconsistency of the model of the leader action and the behavior of the system of mental reality of human, society (the exception is the situation when such a difference becomes a condition for achieving a new quality, safe for human, humanity);

The reduction of injuries and resource costs in the aspect of "human-in-human" as a macromodel P-S-N in general, and in its varieties;

Increasing the safety of the leader's (elite's) actions relating human-dimensionality, which effectively affects the situation in the systems/environments in the middle of the P-S-N macromodel.

Such a statement of the question is determined by the fact that human qualities of non-somatic nature, which express the "human-in-human", does not decompose into parts without losing the primary integrity of the person. Human is not explained through

the prism of the dichotomy "part-whole", including such variant as the new holistic - "the whole is no more and no less, it is qualitatively different"[24]. Therefore, for the description of the human and human-in-human, its human-/

nonhuman-dimensionality, psychometrist more correct, in our opinion, is the conceptual model (philosophical category) "whole-in-whole/the whole", which expresses the position of our proposed new holistic.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Наша ідея полягає в тому, щоб при розширенні цієї проблеми виходити з принципу «ціле-в-цілому/ціле в цілому» (за-сади психосинергетики) як концептуального підґрунтя відносин середовищ/систем різного класу – відкритих і закритих, лінійних і нелінійних, організованих і таких, що самі організуються, природних і штучних, людино- і нелюдино-мірних, акцентуючи увагу на ефекті нечеловікомірності [2005; 2015].

Методологічна проблема полягає передусім: в протиріччі між класом середовищ/систем, що включені до макромоделі «лідер (еліта) – суспільство (соціум, культура) – природа» [особистість – суспільство – природа (Л-С-П)], механізмами та типом їхньої поведінки в аспекті нелюдомірності; в неадекватності традиційної моделі «частина-ціле» людини як цілого/цілісності, якій відповідає концептуальна макромодель «ціле-в-цілому/ціле в цілому».

Концептуальна модель (філософська категорія) «ціле-в-цілому/ціле в цілому» та її варіанти, включаючи складність («складне у складному/складне-у-складному»), нелінійність, самоорганізацію, нерівновісність, середовищність; передбачає, що виділене макроціле, яке складається з інших цілих і виражає їхні відносини (відносини цілих в середині макроцілого) – нова холістика [6; 11], і це дозволяє поєднати різні складності, що самоорганізуються, виявити механізми виникнення в них когерентних взаємодій. Модель «ціле в цілому» не передбачає жорстку зафіксовану ієрархію як в середині цілого, так і зовні. Відчутною має

бути якісна різниця за механізмом і типом (динаміка, характер динаміки) поведінки середовищ/систем (виділено та описано в постнекласиці), які включено до макромоделі [Л-С-П] за ступенем нелюдино-мірності. Результат показується через відносини між цілими, що виділені та описані в синергетиці – «неврахований суб'єкт/продукт» [6; 10; 11]. «Нова холістика» – не модель «частина – ціле», в якій мається на увазі, що ціле складається із частин в рамках таких варіантів холістики як: «ціле – це сума частин»; «ціле більше, ніж сума частин»; «ціле не більше і не менше суми частин, вона якісно інше» – нова холістика [24].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Концептуальна модель «ціле в цілому/ціле-в-цілому» та її варіанти (концепція осьового просторово-часового центрування та ін.) [22; 25], а також засади психосинергетики, її метод «Створююча Сила» і методики на сьогодні отримали теоретичний розвиток і практичне втілення в декількох сферах наукового знання, у філософській, дослідницькій, соціальній, культурологічній, інформаційній, медичній, освітній, керівній, психологічній, педагогічній сферах, а також сферах мистецтва та техніки:

- філософія і методологія науки і філософії (природознавства і гуманітарного, соціо-культуро-гуманітарного знання, медицини, техніки та мистецтва);

- філософія і теорія освіти, система освіти, педагогіка (теледидактика) і методика викладання;

- соціальна філософія (соціальна самоорганізація і філософсько-культурний

аналіз – докт. дис. Доннікової І.А., Одеса, 2011) та теорія пізнання (антропний час – докт. дис.. Ханжи В.Б., Одеса, 2014);

- загальна і реабілітаційна психологія (дис. Канд.. псих. Н. – Башмакова, 2007; Корнієнко, 2009; Кокорина, 2011; Медянова, 2013; Мадинова, 2016; Кривцова, 2018).

Продемонстровано можливість застосування психосинергетики в мультикультурних дослідженнях, в когнітивістиці – докт. дис. Нестерової М, Київ, 2017; в системі управління – стаття проф. Л.Б. Садовникової, Москва, Росія, 2010.

Показано можливість застосування:

- в рішенні проблеми конструювання автомобіля (в соавт. з Гончаровою О.Е., Одеса, 2010, 2015 [23];

- в дослідженні психодіагностичних та корекційних можливостей авторського К-методу «Створююча Сила» та його К-методик: «10x10» (підтверджено в канд. дис.. Ю. Мадинової, 2016), «Видалення зайвого» (підтверджено в канд. дис. Н. Кривцової, 2018), «ПВК» та «Видалення зайвого» (в соавт. з Козак Г., Бердянськ, Одеса, диплом переможця конкурсу ЮНЕСКО, 2009);

- у вирішенні теоретичних та клінічних проблем: нова концепція хвороби (в соавт. з Запорожан, Макулькін), концепція ОПВЦ психіки та особистості при реабілітації пацієнта, що отримав високошвидкісні травми з дифузним характером ушкодження [22]; психосинергетичне макромодельювання проблеми захворювання раком молочної залози з психосоматичними розладами – організаційна модель етапів (в соавт. з проф. В. Степула, проф. С. Бугайцов, С. Бондар, А. Заволока, І. Лукьяненко, А. Супрун, Д. Цадзикідзе, В. Максимовский, В. Атанасов, Одеса); авторської методики «Альфалогічна нейром'язова реабілітація» за методом «Створююча Сила» І. Єршової-Бабенко – в реабілітаційній роботі з пацієнтом з диффузно-аксональним ушкодженням головного мозку, яке сформувало апалічний

синдром та привело до вегетативного стану (в соавт. з С. Горішак, Р. Єнін, Одеса) [21]; своєрідної єдності методів матеріалістичної діалектики та синергетики – у вирішенні проблеми прогресування міопії (к.м.н. Н. Ульянова, Одеса) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Однак, на нашу думку, слід зосередитися на більш глибокому вивченні застосування означеної моделі у площині лідерства. Йдеться про специфіку макромоделі Л-С-П, механізми і типи/стратегії її поведінки.

Специфіка виражена тим, що:

1) в неї входять середовища/системи різного класу відповідно до позицій постнекласики, психосинергетики [6; 11] – людиномірні (1) та нелюдиномірні (2) [6; 11; 13; 12; 21], відкриті нелінійні та такі, що самоорганізуються (3/2) та закриті лінійно організовані (4/2), змішані (5) [6]. В основі їхньої поведінки, як відомо, лежать механізми, що ведуть до якісно кардинально різного ефекту не за рахунок збільшення нерівновісних умов – психосинергетична інтерпретація нерівновісного фазового переходу нового типу І. Пригожина [15; 16; 19];

2) йдеться про ефективність і безпеку дій лідера (еліти) в рамках макромоделі Л-С-П та її варіантів: «Лідер – С – Соціальна структура/установа – П», «Лідер – Інформація – С – С – П», «Л – О – Культура» та ін., за рахунок методологічного аспекту: класу середовищ/систем, що входять до макромоделі, механізмів та типів їхньої поведінки.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Обґрунтувати застосування методології постнекласики – засад психосинергетики, ознаки та критерію нелюдиномірності при дослідженні безпеки та ефективності дій лідера (еліти) в рамках макромоделі Л-С-П, а також зниження ресурсовитрат за рахунок адекватності уявлення про специфіку поведінки середовищ/систем різного класу, методологіч-

ному і людиномірному джерелах їх узгодженості/неузгодженості.

Запропоновано ідею про необхідність при формуванні ефективного безпечного лідера в широкому сенсі, тобто не лише в політиці, а й в системі освіти, в науці та інших сферах людської діяльності, враховувати ступінь адекватності його дій та методологічної відмінності моделей, принципів та механізмів поведінки середовищ/систем різних підкласів за методологічним та людино-/нелюдиномірним критеріями. Наприклад, таких середовищ/система, як:

1) людина та її система психічної реальності (СПР), чий стан визначає характер соціальної поведінки особистості, стаючи керуючим параметром – людино- та нелюдиномірність, психомірність самої людини та видів її діяльності/поведінки; в методологічному аспекті – відкрито нелінійне людиномірне середовище/система, що самоорганізується (ВНСл);

2) суспільство (люди), культура (мистецтво, медіапростір [26] – ВНСл;

3) соціальна структура (організація, установа) – відкрито-закрита лінійна структура (ВЗЛСтр), яка виражає нелюдиномірність соціальних структур;

4) інформація (її носії) – відкрито-закрита лінійно-нелінійна система/середовище, що самоорганізується (ВЗЛСО), включає нелюдиномірність інформаційних носіїв, що росте, з одного боку, та первинну психомірність сприйняття інформації (мистецтва) людиною, з іншого;

5) природа (Землі та Космосу) – первинна нелюдиномірність, природо- та космомірність; відкрита нелінійна/лінійна нелюдиномірна система/середовище, що самоорганізується.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Матеріал викладено в термінах та з позицій постнекласики – психосинергетики: її засад, концепцій (концептуальна модель «ціле в цілому» та її варіанти, концепція ОПВЦ та

ін.), метода «Створююча Сила» [6; 11] на основі теоретико-методологічних, експериментальних та практичних розробок, що підтвержені в дисертаційних дослідженнях при участі та науковому керівництві автора (1986–2018).

Виокремлено та розглянуто середовища/системи таких підкласів, як:

1) відкриті нелінійні людиномірні (А) – лідер, еліта, суспільство (люди) – Ал/Ао;

2) відкриті нелінійні, такі, що самоорганізуються нелюдиномірні (С) – природа Землі та Космосу (Сз/Ск);

3) відкрито-закриті лінійно організовані/такі, що несамоорганізуються нелюдиномірні (В) – соціальні структури, організації, установи (Вс/Во);

4) закриті лінійні орбітальні структури природного та штучного походження (D);

5) змішані орбітальні/інопланетні подібні/неподібні земним типу А, С, В, D, E (F);

6) змішані інформаційні (Е) – інформаційно-комп'ютерні нелюдиномірні (в т.ч. роботи), інформаційно-комп'ютерно-емоційні людиномірні (Ен/Ел);

7) змішані медіапросторові (G).

В контексті макромоделі в роботі [12; 23] введено терміни «нелюдиномірні складові», «поле людиномірності», які підкреслюють, що в полі людиномірності в сучасних умовах стрімко росте присутність таких аспектів/сегментів, які виражено терміном «нелюдиномірність». Мається на увазі заміна людини в певному процесі, дії, діяльності автоматичними пристроями/біороботами/гаджетами.

Таким шляхом в ході розвитку цивілізації відбувається те, що називають визволенням людини від тяжкої та рутинної праці та передачі її функцій роботам, комп'ютерам, гаджетам з метою економії фінансових та людських ресурсів. Це, наприклад, супутники без пілотів, ракети з автоматичним

керуванням, автомобіль без водія, автопілотники/безпілотники, дрони...

Захват захоплює розум та встановлюється нова соціальна і психічна реальність.

Епоха звичних форм рушійної активності людини та активізації відповідних мозкових та м'язових структур стрімко гасне: не треба обертати кермо, не треба тиснути педалі, не треба орієнтуватись в просторі, не треба писати, рухати рукою, не треба...

Транспорту не потрібна людина-водій/пілот/космонавт ані в автомобілі, ані в літаку, ані на космічному кораблі.

Більш того: не треба знаходитись в аудиторії ані вчителю, ані учню; не треба їздити на уроки в школу, на лекції в університет; не треба летіти на конференцію; не треба йти у бібліотеку; не потрібна людська дія в багатьох сферах життя.

І це гарно. Але виникає нетривіальне питання: що за цих нових умов відбувається із людиною та її внутрішнім світом, з його психікою, особистими відносинами та цінностями, з мозковими структурами, з нервовою системою, з соціальною поведінкою?

Так зміщується поле людиномірності. Куди?

У віртуальний світ, який стрімко змінює межі і способи існування внутрішнього світу особистості, аж до «гри в життя» з моїми руками, ногами, що там рухаються, іншим мною?

Зростання сегменту робота біороботизації в поле людино мірності кардинально змінює зміст запитання та відповіді про ефективність та безпеку дій лідера в аспекті адресата його дій.

Людина та її СПР за визначенням належать до відкритих нелінійних середовищ/систем, що самоорганізуються, або людино мірним/психомірним [4; 6; 11], для яких є характерним крайне нерівновісний стан. В роботі [16] підкреслюється, що в сильно нерівновісних умовах по-

няття ймовірності, що лежить в основі больцманівського принципу порядку, неможна застосувати: структури, що спостерігаються, не відповідають максимуму комплексів. Не відповідає максимум комплексів і мінімуму вільної енергії $F = E - TS$. Тенденція до вирівнювання та забування не є вже загальною тенденцією. В цьому сенсі стара проблема походження життя постає в іншому світлі. Ясно, що життя несумісне з принципом Больцмана, але не суперечить тому типу поведінки, який встановлюється в дуже нерівновісних умовах [16, с. 197–198]. Не випадково фахівці сьогодні змушені констатувати, що при зустрічі із складністю та надскладністю, системний підхід обвалився (Ковальчук М. З доповіді в Інституті філософії РАН в травні 2018 р. Основні риси розвитку наукової сфери: 1 – перехід до нанорозміру; парадигма змінюється на перехід від аналізу до синтезу; пріоритет на відтворення світу таким, який він нам зручний; матеріалознавство стає ключовим; 2 – bliження та взаємопроникнення неорганіки із світом живої природи; 3 – міждисциплінарний підхід замість спеціалізації; 4 – повернення до єдиної картини сприйняття світу).

Одним із шляхів регуляції поведінки людиномірного/психомірного середовища нами обраний, як вже було сказано, не кількісний шлях збільшення/зменшення зовнішнього впливу, а шлях, оснований на позиції І. Пригожина про створення та посилення відповідних нерівновісних умов [11], – психосинергетична інтерпретація нерівновісного фахового переходу нового типу, яка включає послаблення («ефект надслабкого впливу»).

Отже, якщо дії лідера акцентовані на людиномірності, зокрема людиномірних цінностях, то в рамках психосинергетичного підходу ці дії мають бути адекватними цьому класу середовищ/систем, їх специфіці, і шляхом створення відповідних нерівновісних умов, організації нерівновісного фазового переходу нового типу.

Якщо його дії орієнтовані на збереження соціальних структур, організацій, установ, держави як структури, їхню стабільну організованість і порядок, тобто структур, які за визначенням належать до лінійних відкрито-закритих систем, то такі дії лідера потраплять до категорії нелюдиномірних.

В цій невідповідності, з одного боку, є загальнонаукова проблема, на яку звернули увагу фахівці – ера неупорядкованості.

З іншого боку, ми бачимо одну із сучасних проблем, в даному випадку, на рівні дій лідера, еліти.

Людина в умовах організованості як протиріччя його «первинної» самоорганізації, емоційності, аналогічності відчуттів, стає подібною до батарейки, що накопичує невикористані емоції (в комп'ютерних формах спілкування вони, як правило, не використовуються в достатній мірі, виникає дефіцит режиму природного діалогу, комунікації, насамперед тілесної). В якійсь момент починається саморуйнування людиною самої себе, бо людина «вибухає» від накопичених емоцій. Або саморуйнування включається в результаті стримання емоцій, бо спілкування із автовідповідачем, наприклад, не передбачає обміну емоціями в режимі природного діалогу або спілкування.

Хоча це протиріччя стосується не лише сфери дій лідера – проблема значно ширше і глобальніше. Не випадково з'являються такі форми соціальної компенсації, як кафе із кішками, котрих можна погладити, нагодувати; кафе із «обнімашками» тощо.

Інший варіант на противагу руйнуванню – це атрофія функції виробництва емоцій, відчуттів, гумору, яка може наступити в результаті росту сегменту нелюдиномірності в процесі розвитку гаджетового аспекту сучасної цивілізації.

Аналогічний процес вже почав відбуватися з тою частиною молоді, яка більшу частину часу «живе» в умовах

комп'ютерної комунікації – в мережі. Як результат – вони часто не знають, як заговорити з іншою людиною на вулиці або вдома у реальному житті, як познайомитися із дівчиною тощо.

Цілком можливо, що в цьому немає нічого небезпечного, а просто треба усвідомлювати, що так буде у майбутньому зі всіма. Але тоді втрачається сенс у розвитку зовнішньої комп'ютерної економіки і всього, що не належить до сфери мережевого комп'ютерного спілкування, точніше «життя у мережі».

Тому ми намагаємось зрозуміти, на що можуть бути або мають бути зорієнтовані дії лідера (еліти) у суспільстві, в природі, в культурі, в освіті та інших сферах людського життя.

Постнекласична наука своїми методологічними та концептуальними відкриттями у другій половині ХХ ст. докорінно змінила наші уявлення про поведінку середовищ та систем, доводячи, що, крім звичних відомих лінійних систем та середовищ, що підкорюються причинно-наслідковим законам, є і такий підклас як відкриті, нелінійні, складні, що самоорганізуються (ВНСс). До його складу входять і людиномірні, психометричні середовища/системи. Було доведено [1; 2а; 4; 12–16; 19], що для них суттєвим є стан неравновісності, особливо крайньої (сильної) точки її прояву [6; 11; 15].

В цьому стані при певних умовах:

- випадковість може стати керівним параметром поведінки такого середовища;
- критична різниця може привести до виникнення нової якості такого середовища без додаткових зовнішніх впливів;
- хаос може бути продуктивним і без нього неможливо отримати нову якість, створити середовище/систему з принципово новою якістю;
- спрацьовує самоорганізація певного типу.

Більш того, в дійсності, у реальному світі, нелінійними, за невеличким виклю-

ченням, є майже всі природні середовища, системи [15; 16].

Доведено, що до подібних середовищ/систем належать не лише природознавчі об'єкти дослідження – плазма, певні типи хімічних реакцій, але і гуманітарні – психіка, система психічної реальності (СПР) та її складові – пізнавальні процеси, особистість та її сфери, людська діяльність [6; 11], соціо-культурогуманітарні, культура, соціальна реальність в значенні неврахований суб'єкт/продукт відносин між людьми [11; 12], суспільство (люди).

Наша ідея полягає в постановці методологічної проблеми про існування діючих у суспільстві за принципом «ціле в цілому/ціле-в-цілому» макромодель – середовищ/систем, до складу яких входять середовища/системи різного класу – відкриті та закриті, лінійні та нелінійні, організовані і такі, що самоорганізуються, природні та штучні. А оскільки їх поведінка за визначенням підкорюється різним механізмам, то виникає питання – яким механізмам підкорюється поведінка макросередовища/системи, як це враховувати, наприклад, лідеру, еліті, суспільству, в політиці, культурі, в системі освіти, в конструюванні, в ІТ.

В реальному житті ці різновиди середовищ/систем поєднуються в макромодель. З їхньою неоднозначною поведінкою, на нашу думку, стикається сучасний лідер, не підозрюючи про це.

До сьогодення при нашому науковому керівництві та/або участі макромодель дослідження названої специфіки поведінки середовищ/систем різного підкласу в рамках критерію людино-/нелюдиномірності на основі принципу «ціле в цілому/ціле-в-цілому» [6] набули розвитку в таких сферах, як: безпека транспорту, соціальна самоорганізація, культура, антропний час, в когнітології, психології, травматології та реабілітації, освіти, що представлено в низці монографій.

Розуміння функціонування такого макроцілого потребує переходу від співвідношення цілого та частини до відношення цілого та цілого. Цілих може бути більше двох, і вони можуть бути як незалежними, так і нерозривно пов'язаними за принципом «ціле в цілому». Будь-яке ціле може бути та/або ставати цілісністю, складним, нелінійним, таким, що самоорганізується, середовищем, системою, або руйнується до певної міри, в т.ч. і такої, що допускає «життя з пошкодженням», або «зависають» за механізмом «плато», коли немає можливості передбачити, в якому напрямку пройде рух у подальшому. Співвідношення між різними «цілими» характеризуються складністю та нелінійністю і можуть бути конкретизовані як такі, що здійснюються за принципом «нелінійне ціле в нелінійному цілому», «лінійне ціле в нелінійному цілому», «нелінійне ціле в лінійному цілому» і тощо. [6; 9; 10; 11].

У зв'язку з цим стає зрозумілим, що «внутрішнє» ціле може бути складніше, ніж макроціле, в яке воно включено (людина може бути складніше, ніж лінійно організований соціум). Відповідно, стан системного підходу про «примат цілого над частинами» поступається місцем новому стану, згідно з яким «примат» того чи іншого «цілого» визначається його роллю в становленні нового цілого [9, с. 315].

В роботі [3] концептуальна модель «ціле в цілому» поряд з теоретичною реконструкцією самоорганізаційної динаміки використана автором для створення суб'єктивної моделі соціальної самоорганізації. Вона дозволяє вивчати людиномірні об'єкти, тобто «іманентно» містить людину, що пов'язана з результатами її активності. Авторка вважає важливим те, що ця модель представляє онтологічну позицію, в якій багаторівнева ієрархія (вертикальні зв'язки) може бути доповнена «мережевою» організацією (горизонтальними зв'язками). В Україні академічне до-

слідження процесів соціальної самоорганізації вперше було здійснено в роботах Л.Д. Бевзенко на початку ХХІ ст..

Відмітимо, що спочатку при описанні нами цієї моделі був запропонований образ багатоосьової кулі, щоб акцентувати нестачу вертикалі/горизонталі – координатної сітки, та підкреслити те, що модель «ціле в цілому/ціле-в-цілому» передбачає об'єм та потоковість, в основі поведінки яких нерівновісність, нелінійність, самоорганізація, складність, середовищність, а також явище «нерівновісного фазового переходу нового типу» І. Пригожина в психосинергетичній інтерпретації [5]. Тому застосування лише вертикальних та горизонтальних зв'язків (фактично, декартова система координат) відрізняється від нашої позиції.

При певних умовах запропонована нами модель дозволяє включати і зони такого неравновісного переходу між «учасниками» – відкритими нелінійними цілісностями і тощо, представлені нелінійними середовищами, які одночасно містять в собі майбутні структури і порядки в режимі «потенційної потенційності», які приховано розмивають кордони між зовнішньо, здавалось би, гарно взаємодіючими цілісностями.

Модель «ціле в цілому» інтерпретована і як світоглядна, бо містить в собі природомірну, людиномірну та соціомірну моделі буття [3]. Вона виводить на рівень філософсько-культурологічних узагальнень, на пошук «єдності, що пов'язує» природу та соціокультурне буття, смислових структурних витоків, що виникають в нелінійній динаміці людини, суспільства та природи, що самоорганізуються.

Дана модель «ціле в цілому» дозволяє аналізувати соціальну самоорганізацію як процес, який починається в інтенціях індивідуальної свідомості та пов'язаний із людською діяльністю в планетарному масштабі.

Соціальне буття, що самоорганізується, є людиномірним, бо людина як носій свідомості, є виткомом, що ініціює соціальну самоорганізацію. «Воно імпліцитно містить смисложиттєву модель саморозвитку людини у світі, що самоорганізується» [2]. Але парадокс проявляється в тому, що створювані людиною соціальні структури (організації, установи) в більшості у своїй основі націлені на створення та підтримання порядку (лінійності) та організованості (не самоорганізації).

Концептуальна модель «ціле в цілому» дозволяє аналізувати перехідоформуючу функцію людиномірності при взаємодії середовищ/систем, з одного боку, як різноякісне, а не тільки і не просто різнорівневе, бо, як показано в [11], характеризується ієрархо-неієрархичністю. Це припускає не лише рухомість рівнів, а й непередбаченість їх взаємопроникнення, відкладений прояв одного в одному, що демонструє роль випадковості як параметру порядку. У становленні кожної з виокремлених цілісностей умовно виокремлено потрібну спрямованість (для зручності аналізу) – назовні, тобто в середовище (систему) наступного рівня, в середину себе, тобто відповідно до самої себе, та в середовище (систему) попереднього рівня. Хоча насправді, як вже було сказано, пропонується образ багатоосьової кулі і, відповідно, багато осей. (В роботі [9] показано вплив на стан людини, її СПР, здоров'я, порушення узгодженого розташування осей тіла, психіки та ін. Особливість поведінки таких середовищ – їх нерівновісність, що стабілізує, а не просто нестабільність. Тому, при певних умовах кожна з них може виконувати функцію зовнішньої, внутрішньої та/або макросистеми/середовища.

Наприклад, модель «ціле в цілому» використана в [3] як онтологічна модель людиномірного соціального буття, в якій має місце нелінійний синтез між різними рівнями, що утворює «багаторівневу когерентність» (І. Єршова-Бабенко). Таке

співвідношення дозволило перейти від аналізу соціального буття як феномену, що утворюється нелінійно, до аналізу культури, як феномена, через активність людини нелінійно утворюючої соціальне буття, поставити питання про зв'язок соціальної самоорганізації та культури. Актуальність такої постановки питання зростає з огляду на те, як культура бере на себе функцію природного середовища.

В якості початкової методологічної позиції в [3] структурні елементи (рівні) соціального буття співвідносяться за принципом «ціле в цілому», а гіпотеза І. Доннікової полягає в тому, що соціальна самоорганізація – це потрійний процес становлення людини, суспільства та природи, в нелінійних взаємодіях яких виникає культура як спосіб соціальної самоорганізації. Авторка підкреслює, що «системо-синергетичний підхід, в тому вигляді, в якому він використовується, ускладнює соціосинергетичний «поворот до людини». Поняття системи встановлює кордони між об'єктами, що вивчаються, автономізує їх. В даному випадку доцільно використання концептуальної моделі «ціле в цілому», яка дозволяє «виявляти» людину в соціокультурних взаємодіях» [3, с. 154]. Взаємодія людини і культури може бути представлена як відношення «ціле в цілому»: людина в цілісності її сутнісних властивостей та проявів самовизначається в цілісному соціокультурному контексті. В індивідуальному становленні культура виступає в ролі об'єктивної реальності, а її нормативні вимоги, ціннісний стан і тощо співвідносяться з макрорівнем соціального буття [3, с. 206].

В іншій роботі [20] при введенні концептуальної моделі «ціле в цілому/ціле-в-цілому» головний акцент зроблено на багаторівневості антропоного часу та автономності кожної з його одиниць («ціле-в-цілому» – термін І.В. Єршової-Бабенко). Автор підкреслює, що «використання відповідно до конкретної системи антропоного часу поняття «елемент»

... (служить) лише для підкреслення її інтегрованості в більш широку системну цілісність та умовної підкореності цій більш масштабній одиниці. В роботах сучасного дослідника І.В. Єршової-Бабенко [7–11] такий варіант співвідношення та співіснування систем позначено через концептуальну модель «ціле в цілому» [20, с. 143]. В його «розумінні самодостатні одиниці антропоного часу вишукуються як у вертикальну («ціле-в-цілому» – І. Єршова-Бабенко), так і в горизонтальну структуру [20, с. 202].

Питання безпеки транспорту з позиції концептуальної моделі «ціле в цілому/ціле-в-цілому» розглянуто нами в серії статей [12; 23]. В них представлена макросистема типу «водій-автомобіль-середовище» (В-А-С). Показано, що вона є за визначенням ергатичною, тобто системою, що містить в якості елемента людину. (Відмітимо, що термін «ергатичність», який використано 10 років тому в роботі [2009] став недостатнім для пізньопостнекласичного контексту). Мета дослідження періоду «нульових» років, викладеного в [6], полягала у тому, щоб перейти на концептуальну позицію «ціле в цілому» (неелементне середовище). Але ми звернули увагу на те, що традиційно вважається, що, залишаючись ергатичною, макросистема типу В-А-С має наближатися до автоматичної, від макросистеми В-А-С до макросистеми А-С, і саме це з точки зору представників промисловості дозволить максимально інтенсифікувати транспортні процеси, забезпечуючи одночасно припустимі рівні безпеки, енергетичної ефективності, комфортабельності і тощо.

В «нульову» в основу дослідження макросистеми типу В-А-С як ергатичної [12] було покладено нашу ідею про необхідність при конструюванні подібних макросистем враховувати ступінь відповідності/невідповідності одна одній систем В, А та С, що до неї входять, бо система В – це людино-/психомірна система, яка є за

визначенням відкритою, нелінійною, що самоорганізується, система А – це механомірна, лінійна, а система С – це природомірна (відповідно до запропонованої нами постнекласичної макрокласифікації наук [6]), але нелюдиномірна [12].

Було показано, що якщо при конструюванні ергатичних систем розуміти їх в новій психосинергетичній трактовці, виходячи з концепції «ціле в цілому» або «середовище в середовищі» [12], то це дозволить враховувати людину- та психомірність макросистеми [$A^{fb} - C$] та розглянути цю – мірність в певних умовах як керуючий параметр, а також застосовувати психосинергетичні технології.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В основі цієї статті лежить твердження, що макросистема/середовище Л-С-П має забезпечувати психічну, соціальну, культурну, пізнавальну безпеку для людини як макрорівень людиномірності за рахунок параметру людиномірності/психомірності в макрорежимі (коли, наприклад, в роботі головного мозку виникають якісно нові властивості та особливості) та переводу його у рівень керуючого параметру.

Ступінь відповідності показника людиномірності як дій лідера/еліти, так і спрямованості функціонування соціальних структур. Це приведе до наближення макросистеми за рівнем організації до характеристик психомірності людини, бо саме це забезпечить її безпеку, дозволить максимально інтенсифікувати людиномірні процеси шляхом залучення її природних можливостей, а в даному випадку – дій лідера/еліти відповідно до методології психосинергетики, постнекласичного розвитку науки.

Враховання не лише переваги людиномірності, але і «слабкості» цієї мірності, також вводиться у показник «ступінь відповідності одного одному середовищ/систем, що поєднуються в макромодель типу Л-С-П або В-А-С».

Отже, макромоделі Л-С-П та рамках психосинергетичної методології ступінь адекватності/неадекватності або узгодженості/неузгодженості стає критерієм оцінки критичної різниці порогу адекватності, і, відповідно, безпеки дій лідера стосовно людини, її СПР, суспільства (культури, освіти).

Також це дозволить визначати та враховувати, що середовища/системи, що включаються в макромодель Л-С-П, належать до різних підкласів за визначенням: людина, її психіка та середовище – екологічне, соціальне, інформаційне, культурологічне тощо, належать до ВНС середовищам, а соціальні структури, заклади, організація керування, наприклад, промисловістю та види її продукції – дрони, автомобілі і т.д. – до лінійних (відкритих, закритих, ізольованих). При традиційних підходах до поєднання цих, принципово суперечливих за поведінкою середовищ, в загальну макромодель Л-С-П або макросистему В-А-С в них проявляється і постійно зростає травматичність на всіх рівнях, що до них включаються. При цьому така травматичність виглядає та сприймається як випадковість в традиційному розумінні, а в дійсності вона є параметром, що з'являється, іншого, непередбачуваного, порядку.

При переході до методології психосинергетики, концепції «середовище в середовищі» та розробленим на їх основі технологіям, в постнекласичному дослідженні дій лідера (еліти) в аспекті макромоделі Л-С-П, ергатичних систем [12] ми очікуємо отримати зниження травматичності та ресурсовитрат в аспекті «людського у людини» [11] як в макромоделі Л-С-П в цілому, так і в її різновидах, наприклад [$A^{fb} - C$], та збільшення безпеки дій лідера (еліти), що ефективно вплине і на ситуацію у макросистемах/середовищах в середині макромоделі Л-С-П.

Така постановка питання визначається тим, що людські якості не соматичного характеру, ті, що виражають власне

«людське у людині», неможна розділити на частини [11]. Людину не можна пояснити крізь призму дихотомії «частина-ціле», тому для описання людини та людського у людині більш коректною є концептуальна модель «ціле в цілому/ціле-в-цілому».

Список літератури

1. Бевзенко, Л. Д. (2002) Соціальна самоорганізація. Синергетическа парадигма: можливості соціальних інтерпретацій. *Інститут соціології НАН України*. Київ, 437 с.
2. Буданов, В.Г. (2007) Методологія синергетики в постнекласическій науці і в освіті. М.: ЛКІ.
3. Василькова, В.В. (1999) Порядок і хаос в розвитку соціальних систем. Синергетика і теорія соціальної самоорганізації. *Серія «Мир культури, історії і філософії»*. СПб.: Видавництво: «Лань». 480 с.
4. Добронравова, І.С. (1990) Синергетика: становлення нелінійного мислення. К.: Либідь, 230 с.
5. Доннікова, І.А. (2011) Культурогенна сутність соціальної самоорганізації. Монографія. О.: Друкований дім, 280 с.
6. Ершова-Бабенко, І.В. (2008) Методологічні проблеми розвитку теорії психіки в руслі постнекласических практик. В кн.: *Постнекласическіе практики: визначення предметних областей: матеріали міжнародного міждисциплінарного семінара*. Під загальною ред. Астафьєвої О.Н. М. МАКС Пресс, 240 с.
7. Ершова-Бабенко, І.В. (2016) Космосоціум і геосоціум. Помилки людського складової частини. В кн.: *Матеріали ХІІ Пригожинських читань*. Одеса. С. 23 – 31
8. Ершова-Бабенко, І. В. (2005) Психосинергетическіе стратегії людської діяльності (концептуальна модель): Монографія. *Авторське свідчення. 2007*. В., NOVAKNYGA, 368 с.
9. Ершова-Бабенко, І. В. (2008) Методологічні проблеми розвитку нової теорії психіки в світлі постнекласических практик. *Постнекласическіе практики: визначення предметних областей: матеріали міжнародного міждисциплінарного семінара*. М.: МаксПресс, с. 53 – 61.
10. Ершова-Бабенко, І. В. (2009) Місце психосинергетики в постнекласическій. Постнекласика: філософія, наука, культура: колектив. монографія. Відп. ред.: Л. П. Киященко і В. С. Степін. СПб, Мирь., С. 460 – 488.
11. Ершова-Бабенко, І. В. (2009) Психометричні середовища в контексті психосинергетики і їх роль в постнекласическій розумінні соціуму – нелінійне ціле в нелінійному цілому. Синергетическа парадигма. Соціальна синергетика. Під загальною ред. В. В. Василькової. М.: Прогресс-Традиція. С. 314 – 327
12. Ершова-Бабенко, І. В. (2012) Постнекласическіе практики: концептуальні моделі психосинергетики. Постнекласическіе практики: досвід концептуалізації: колектив. монографія. Під загальною ред. В. І. Аршинова і О. Н. Астафьєвої. СПб: Мирь. С. 364 – 382.
13. Ершова-Бабенко, І. В. (2015) Психосинергетика. Монографія. *Авторське свідчення № 72870 від 14.07.2017*. Херсон: вид-во Гринь Д.С., 488 с.
14. Ершова-Бабенко, І. В., & Гончарова, О. Е. (2009) Проблема методології моделювання макросистеми «водитель-автомобіль-середовище» в руслі постнекласическій (постановка проблеми). Суми.
15. Козобродова, Д. М. (1997) Постнекласика: еволюція представлень про самоорганізуючіся складові середовища і системах. Від естествознання до соціогуманітарної сфери. *Научний Вестник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія*. Вип. 13. С. 48 – 58.
16. Пригожин, І. Р. (1985) Наука, розум і страсть. *Знання – Сила*. № 9.

17. Пригожин, И. Р. (1985) От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках. М.: Наука, 327 с.
18. Пригожин, И., & Стенгерс, И. (1986) Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой. М., 430 с.
19. Степин, В. С. (2000) Классика, неклассика, постнеклассика. Постнеклассика: философия, наука, культура. К 75-летию акад. В. С. Степина. Отв. ред. Л. П. Кященко и В. С. Степин. М.: Изд. Дом «Мирь», с. 249–295.
20. Степин, В. С. Философское основание синергетики [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/philosophy/о-философских-основаниях-синергетики-в-с-степин>
21. Хакен, Г. (2001) Принципы работы головного мозга: Синергетический подход к активности мозга, поведению и когнитивной деятельности. М.: PerSe, 353 с.
22. Ershova-Babenko, I.V., & Goncharova, O. (2010) Concept of space-temporary axial centrality in the "geometries" of automobile and driver/person. Киото.
23. Ершова-Бабенко, И.В., & Горшак, С.П., Енин, Р.В. (2012) Постнеклассическая методология – синергетика: возможности применения в медицине. *Интегративна антропология*. № 1. С. 10 – 24.
24. Ершова-Бабенко, И.В. (2011) Концептуальные модели синергетики: концепция пространственно-временного осевого центрирования психики, головного мозга и личности (на примере высокоскоростной травмы с диффузным повреждением). *Интегративна антропология*. № 1. С. 16 – 33.
25. Ершова-Бабенко, И. В., & Гончарова, О.Е. (2015) Нечеловекомерные составляющие поля человекомерности. *Философия освіти*. No 2 (17) . С. 243 – 259. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13533>
26. Князева, Е.Н., & Курдюмов, С.П. (1994) Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. М.: Наука, 236 с.
27. Ершова-Бабенко, И. В. (2014) Концептуальные модели синергетики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія: зб. наук. праць*. Вип. No 7. Одеса: Фенікс, с. 50 – 59.
28. Онкович, Г. В., & Федоров, А.В., Левицкая, А.А. (2018) Светское и теологическое медиаобразование: монография. Scholar` Press, 320 с.

References

1. Bevzenko, L. D. (2002) *Social'naja samoorganizacija. Sinergeticheskaja paradigma: vozmozhnosti social'nyh interpretacij*. [Social self-organization. Synergetic paradigm: the possibilities of social interpretations]. Institut sociologii NAN Ukrainy. Kiev, 437 p. [in Russian]
2. Budanov, V.G. (2007) *Metodologija sinergetiki v postne klassicheskoj nauke i v obrazovanii*. [Methodology of synergy in postnonclassical science and education]. М.: LKI. [in Russian]
3. Vasil'kova, V.V. (1999) *Porjadok i kaos v razvitii social'nyh sistem. Sinergetika i teorija social'noj samoorganizacii*. [Order and chaos in the development of social systems. Synergetics and the theory of social self-organization]. Serija «Mir kul'tury, istorii i filosofii». SPb.: Izdatel'stvo: «Lan». 480 p. [in Russian]
4. Dobronravovaju, I.S. (1990) *Sinergetika: stanovlenie nelinejnogo myshlenija*. [Synergetics: the formation of nonlinear thinking]. К.: Libid', 230 p. [in Russian]
5. Donnikova, I.A. (2011) *Kul'turogennaja sushhnost' social'noj samoorganizacii*. [The cultural essence of social self-organization]. Monografija. O.: Pechatnyj dom, 280 p. [in Russian]
6. Ershova-Babenko, I.V. (2008) *Metodologicheskie problemy razrabotki*

teorii psihiki v rusle postneklassicheskikh praktik. [Methodological problems of the development of the theory of the psyche in line with post-non-classical practices]. V kn.: Postneklassicheskie praktiki: opredelenie predmetnyh oblastej: materialy mezhdunarodnogo mezhdisciplinarnogo seminaru. Pod obshhej red. Astaf'evoj O.N. M. MAKSPRESS, 240 p. [in Russian]

7. Ershova-Babenko, I.V. (2016) *Kosmosocium i geosocium. Oshibki chelovekomernoj sostavljajushhej.* [Cosmosocium and geosocium. Errors of the human dimension]. V kn.: materialy HP Prigozhinskih chtenij. Odessa. P. 23 – 31 [in Russian]

8. Ershova-Babenko, I. V. (2005) *Psihosinergeticheskie strategii chelovecheskoj dejatel'nosti (konceptual'naja model').* [Psychosynergy strategies of human activity (conceptual model)]. Monografija. Avtorskoe svidetel'stvo.2007. V., NOVAKNYGA, 368 p. [in Russian]

9. Ershova-Babenko, I. V. (2008) *Metodologicheskie problemy razrabotki novoj teorii psihiki v svete postneklassicheskikh praktik.* [Methodological problems of developing a new theory of the psyche in the light of post-non-classical practices]. Postneklassicheskie praktiki: opredelenie predmetnyh oblastej: materialy mezhdunarodnogo mezhdisciplinarnogo seminaru. M.: MaksPress. P. 53 – 61. [in Russian]

10. Ershova-Babenko, I. V. (2009) *Mesto psihosinergetiki v postneklassike. Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura* [The place of psychosynergy in post-classics. Post-non-classics: philosophy, science, culture]: kollektiv. monografija. Otv. red.: L. P. Kijashhenko i V. S. Stepin. SPb, Mir., P. 460 – 488. [in Russian]

11. Ershova-Babenko, I. V. (2009) *Psihomernye sredy v kontekste psihosinergetiki i ih rol' v postneklassicheskom ponimanii sociuma – nelinejnoe celoe v nelinejnom celom.* [Psychomeric environments in the context of psycho-

synergy and their role in the post-non-classical understanding of society is a non-linear whole in a non-linear whole]. Sinergeticheskaja paradigma. Social'naja sinergetika. Pod obshhej red. V. V. Vasil'kovej. M.: Progress-Tradicija. P. 314 – 327 [in Russian]

12. Ershova-Babenko, I. V. (2012) *Postneklassicheskie praktiki: konceptual'nye modeli psihosinergetiki. Postneklassicheskie praktiki: opyt konceptualizacii* [Post-non-classical practices: conceptual models of psycho-synergy. Post-non-classical practices: conceptualization experience]: kollektiv. monografija. Pod obshhej red. V. I. Arshinova i O. N. Astaf'evoj. SPb: Mir. P. 364 – 382.

13. Ershova-Babenko, I. V. (2015) *Psihosinergetika.* [Psychosynergy]. Monografija. Avtorskoe svidetel'stvo № 72870 ot 14.07.2017. Herson: izd-vo Grin' D.S., 488 p. [in Russian]

14. Ershova-Babenko, I. V., & Goncharova, O. E. (2009) *Problema metodologii modelirovanija makrosistemy «voditel'-avtomobil'-sreda» v rusle postneklassiki (postanovka problemy).* [The problem of methodology for modeling the driver-car-environment macrosystem in the course of post-non-classical (problem statement)]. Sumy. [in Russian]

15. Kozobrodova, D. M. (1997) *Postneklassika: jevoljucija predstavlenij o samoorganizujushhijhsja slozhnyh sredah i sistemah. Ot estestvoznaniya k sociogumanitarnoj sfere.* [Post-non-classics: the evolution of ideas about self-organizing complex environments and systems. From natural science to the socio-humanitarian sphere]. Nauchnyj Vestnik Mezhdunarodnogo gumanitarnogo universiteta. Serija: Istorija. Filosofija. Politologija. Vyp. 13.P. 48 – 58. [in Russian]

16. Prigozhin, I. R. (1985) *Nauka, razum i strast'.* [Science, Mind and Passion]. Znanie – Sila. № 9. [in Russian]

17. Prigozhin, I. R. (1985) *Ot sushhestvujushhego k vznikajushhemu. Vremja i slozhnost' v fizicheskikh naukah.*

- [From existing to arising. Time and complexity in the physical sciences]. M.: Nauka, 327 p. [in Russian]
18. Prigozhin, I., & Stengers, I. (1986) *Porjadok iz haosa: novyj dialog cheloveka s prirodoj*. [Order from chaos: a new dialogue between man and nature]. M., 430 p. [in Russian]
19. Stepin, V. S. (2000) *Klassika, neklassika, postneklassika. Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura*. [Classic, neklassika, postneklassika. Post-non-classics: philosophy, science, culture]. K 75-letiju akad. V. S. Stepina. Otv. red. L. P. Kjashhenko i V. S. Stepin. M.: Izd. Dom «Mir», P. 249 – 295. [in Russian]
20. Stepin, V. S. *Filosofskoe osnovanie sinergetiki*. [Philosophical basis of synergetics]. Access mode: <http://spkurdyumov.ru/philosophy/o-filosofsakix-osnovaniyax-sinergetiki-v-s-stepin> [in Russian]
21. Haken, G. (2001) *Principy raboty golovnogogo mozga: sinergeticheskij podhod k aktivnosti mozga, povedeniju i kognitivnoj dejatel'nosti*. [The principles of the brain: A synergistic approach to brain activity, behavior and cognitive activity]. M.: PerSe, 353 p. [in Russian]
22. Ershova-Babenko, I.V., & Goncharova, O. (2010) Concept of space-temporary axial centraces in the "geometries" of automobile and driver/person. Kioto.
23. Ershova-Babenko, I.V., & Gorishhak, S.P., Enin, R.V. (2012) *Postneklassicheskaja metodologija – psihosinergetika: vozmozhnosti primenenija v medicine*. [Post-non-classical methodology – psycho-synergist: the possibility of application in medicine]. Intehrativna antropologhiia. № 1. P. 10 – 24. [in Russian]
24. Ershova-Babenko, I.V. (2011) *Konceptual'nye modeli psihosinergetiki: koncepcija prostranstvenno-vremennogo oseвого centrirovaniya psihiki, golovnogogo mozga i lichnosti (na primere vysokoskorostnoj travmy s diffuznym povrezhdeniem)*. [Conceptual models of psycho-synergy: the concept of space-time axial centering of the psyche, brain and personality (for example, high-speed injury with diffuse damage)]. Intehrativna antropologhiia. № 1. P. 16 – 33. [in Russian]
25. Ershova-Babenko, I. V., & Goncharova, O.E. (2015) *Nechelovekomernye sostavljajushhie polja chelovekomernosti*. [Inhuman components of the field of humanity]. *Filosofii osvity*. No 2 (17) . P. 243 – 259. Access mode: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13533> [in Russian]
26. Knjazeva, E.N., & Kurdjumov, S.P. (1994) *Zakony jevoljucii i samoorganizacii slozhnyh sistem*. [The laws of evolution and self-organization of complex systems]. M.: Nauka, 236 p. [in Russian]
27. Ershova-Babenko, I. V. (2014) *Konceptual'nye modeli psihosinergetiki*. [Conceptual models of psychosynergy]. *Naukovyy visnyk Miz narodno o humanitarnoho universytetu. Serii: Istoriiia. Filosofiiia. Politologhiia: zb. nauk. prats'*. Vyp. No 7. Odesa: Feniks. P. 50 – 59. [in Russian]
28. Onkovich, G. V., & Fedorov, A.V., Levickaja, A.A. (2018) *Svetskoe i teologicheskoe mediaobrazovanie: monografija*. [Secular and theological media education]. Scholar` Press, 320 p. [in Russian]

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2019